

Illustreren kleine marterachtigen falend landbouwbeleid?

Bart van Tooren

In de jaren tachtig vertelde een beheerder van een natuurgebied me dat hij net een egel had opgeruimd die gespecialiseerd was in weidevogeleieren. Het liefst zou hij ook die ellendige kiekendieven opruimen, maar dat mocht niet. Zo leerde ik dat allerlei diersoorten het op weidevogels hebben gemunt, op de eieren en/of op de pullen. Ook hoorde ik de daarbij bestaande emoties. Later toonde onderzoek van SOVON (Teunissen et al., 2005) aan dat tal van diersoorten het op deze snacks hebben gemunt en dat het helemaal niet zo was dat de vos daarbij de overhand had. Zelfs al werd dat nog zo hard geroepen.

Het is eigenlijk een raar verhaal: we hebben midden vorige eeuw door de wijze van landbouw heel hoge dichtheden aan weidevogels gekregen. Predatoren waren er toen veel minder; deels door

sterkere bejaging en stroperij, deels door massaal gebruikte bestrijdingsmiddelen waardoor roofvogels het loodje legden. De predatie die er wel was, vormde geen probleem: weidevogels genoeg. Vervolgens stortten de populaties van de weidevogels in door woningbouw en aanleg van wegen, maar vooral door verdere intensivering van de landbouw. De predatoren herstelden zich van vergiftiging, bejaging en stroperij, en sommige voelden zich prima thuis in het veranderende landschap: vos, steenmarter en buizerd werden algemene soorten in de polder. Nu geven we de predatoren de schuld dat ze de laatste restjes weidevogels opeten. Sterker nog, ze krijgen vaak de schuld van de gehele achteruitgang. Daarom wil Provincie Fryslân nu kleine marterachtigen bestrijden. Daarover verderop meer.

Het echte verhaal is natuurlijk dat bij agrarisch natuurbeheer geen maatregelen worden getroffen die echt helpen, zoals vooral flinke peilverhoging en minder bemesting en bestrijdingsmiddelen, omdat dat te veel geld kost voor boer of subsidiërende overheid. Agrarisch natuurbeheer richt zich vooral op aanpassingen op perceel- en veel te weinig op landschapsniveau om het tij te kunnen keren. Sterker nog: het aantal weidevogels blijft maar dalen. Halve maatregelen helpen niet. Er zijn vele honderden miljoenen uitgegeven aan agrarisch natuurbeheer en dan is het gemakkelijk te zeggen dat dat zogenaamd niet helpt vanwege al die predatoren. Er is in dit land tot nu toe geen echte bereidheid om de landbouw zodanig te hervormen dat er wel royaal plek is voor weidevogels. Het is blijkbaar eenvoudiger om de predatoren de schuld te geven dan om deze eenvoudige waarheid te erkennen.

Weidevogels centraal

De laatste jaren klinkt de roep om het landbouwbeleid te transformeren steeds luider. De tijd lijkt dan gelijk rijp om het beleid voor weidevogels te herzien. Er is de afgelopen jaren dan ook al menig plan gepresenteerd voor herziening. Allemaal met goede intenties, maar helaas nog steeds te vrijblijvend en te ingewikkeld. En op plekken met goede intenties, zoals op Schiermonnikoog, is na een eerste aankondiging van veranderingen (Erisman, 2019) tot nu toe nog niet veel verandering te zien. Fundamenteel gezien is agrarisch natuurbeheer ook geen goed concept om weidevogels te behouden. Het heeft waarschijnlijk wel gewerkt als rem op een nog snellere achteruitgang, maar dat is het dan ook. Zoals altijd: de goede uitzonderingen niet te na gesproken. De essentie blijft dat de meeste boeren door de krappe winstmarges zullen proberen binnen de gestelde regels een maximaal inkomen te behalen. Terwijl een beheer voor weidevogels moet uitgaan van maximale mogelijkheden

Foto 1. De hermelijn eet onder meer eieren en pullen van weidevogels; dit exemplaar nam een volwassen waterral te grazen. (Foto: Herman Esschendal)

voor weidevogels, en dan nog een beheer dat elk jaar afgestemd is op de weersomstandigheden. De weidevogels moeten centraal staan, niet het inkomen. Verbeteren van agrarisch natuurbeheer blijft dan ook altijd halfslachtig, tenzij je het inkomen van de boer op een structureel andere leest schoeit. Maar als dat van subsidies aan elkaar hangt, ben je geen 'vrije boer' meer...

Ziedaar het dilemma voor de toekomst van het weidevogelbeheer. En tegelijkertijd is er nu de kans om daadwerkelijk stappen te zetten. Iedereen realiseert zich immers dat de landbouwtransitie echt nodig is. De landbouw moet verduurzamen. Kunnen de weidevogels dan niet meeliften? Wijffels (2005) schetste twee typen landbouw: enerzijds landbouw die voor de wereldmarkt produceert, uiteraard binnen goede milieuregels. En anderzijds landbouw rond natuurgebieden die veel meer gericht is op landschap en natuur en ook een geheel andere financiering heeft. Er zijn helaas nog weinig signalen dat deze gedachte uit 2005 serieus wordt opgepakt. Toch ligt het er hier en daar duimendik bovenop dat het anders moet. Neem het veenweidegebied. Daar is de landbouw puur economisch gezien onrendabel en alleen mogelijk door de maatschappelijke kosten (klimaat, veenverbranding en bodemdaling, verzakkende huizen, dure waterinfrastructuur) niet door te berekenen.

Bron aanpakken

Je zou zeker in het veenweidegebied mogen verwachten dat het beleid zich, gegeven alle discussie over verduurzaming, nu meer gaat richten op het aanpakken van de bron van de achteruitgang van weidevogels. Helaas lijkt het structureel verhogen van de waterpeilen nog steeds een brug te ver, hoewel het bijvoorbeeld toch ook goed is voor CO₂-vastlegging. Een recent voorbeeld met betrekking tot kleine marterachtigen illustreert dat de overstap naar een meer duurzame landbouw nog niet echt op gang is gekomen.

In weidevogelprovincie Friesland is discussie ontstaan over predatie van weidevogels door kleine marterachtigen. Hermelijn (foto 1) en bunzing (foto 2) behoren tot de vele soorten die graag een ei of pul verschalken. Niets mis mee, ze horen ook in het systeem en worden wel

Foto 2. De bunzing is een van de boerenlandzoogdieren die op de Rode Lijst staan. (Foto: Conny Termaat)

als boerenlandzoogdieren aangeduid (van Norren et al., 2020). Beide soorten prikken, evenals de wezel, op de recente Rode Lijst voor zoogdieren (Staatscourant, 2020). Dat was voor de provincies Overijssel, Flevoland, Gelderland, Noord-Holland, Zeeland en Noord-Brabant heel terecht al aanleiding om deze soorten van de provinciale vrijstellingslijst af te halen (Nature Today, 2021). Als een soort op de provinciale vrijstellingslijst staat, geniet die geen bescherming bij ruimtelijke ontwikkelingen. Die bescherming is er dus wel door deze soorten eraf te halen. Het is een logische stap. De politiek in Provincie Fryslân wil echter het omgekeerde: in een proefgebied de kleine marterachtigen juist bestrijden in de hoop zo meer weidevogels te verkrijgen. Natuurlijk is het mooi dat ze meer aandacht willen geven aan weidevogels, maar dit lijkt niet de goede weg. Een leeggekomen niche wordt waarschijnlijk al snel door andere soorten predatoren overgenomen, mogelijk zelfs door bruine ratten. Een eventueel effect zal hooguit van korte duur zijn. Vergeten wordt dat ook kleine marterachtigen in het agrarische landschap thuishoren. Er loopt nog een onderzoek naar de staat van instandhouding van hermelijn, bunzing en wezel in Friesland. Wellicht gaat bestrijding niet door als ze de 'mazzel' hebben dat het al heel slecht met ze gaat.

Een dergelijke politiek illustreert vooral dat men nog steeds de hoofdoorzaken van de achteruitgang van weidevogels niet wil aanpakken, niets moet hebben

van een transitie van het landbouwbeleid, en de politiek zelfs niet een klein beetje wil voorsorteren. Het illustreert heel treffend een beleid waarbij weidevogels achteruit zullen blijven gaan, in elk geval in Friesland. Daarmee is niet gezegd dat je predatoren per definitie niet mag aanpakken. Maar predatoren aanpakken zonder de hoofdoorzaken van achteruitgang te willen bestrijden, zou nu toch echt eens moeten stoppen.

Literatuur

- Erisman, J.W., 2019.** Natuurinclusieve landbouw op Schiermonnikoog. De Levende Natuur 120(4): 153-156.
- Norren, E. van, J. Dekker & H. Limpens, 2020.** Basisrapport Rode Lijst Zoogdieren 2020 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Rapport VZZ 2019.026.
- Nature Today, 4-3-2021.** Bunzing, hermelijn en wezel nu ook beschermd in Flevoland: tijd voor meer informatie.
- Staatscourant, 2020.** Rode Lijst zoogdieren. 3 november 2020.
- Teunissen W., H. Schekkerman & F. Willems, 2005.** Predatie bij weidevogels; Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Sovon-onderzoeksrapport 2005/11. Sovon, Beek-Ubbergen. Alterra-Document 1292, Alterra, Wageningen.
- Wijffels, H., 2005.** Natuurbescherming in de 21^e eeuw: oriëntaties en keuzen. Victor Westhoff-lezing 11 mei 2005.

Dankwoord

Dank aan Jos Hooijmeijer (RUG) en Maurice la Haye (VZZ) voor discussie over dit onderwerp.